

# DE STADHOUDERLIJKE GRAFRUIMTE

VAN VOORoudERS VAN  
KONING WILLEM ALEXANDER



IN DE GROTE OF  
JACOBIJNERKERK  
TE LEEUWARDEN

Willem de Rijke  
(1487-1559)  
x Juliana van Stolberg  
(1506-1580)

Willem van Oranje  
(1533-1584)

Jan de Oude  
(1536-1606)

Frederik Hendrik  
(1584-1647) Moeder:  
Louise de Coligny  
x Amalia van Solms

Anna van Oranje  
(1563-1588) Moeder:  
Anna van Saksen  
x Willem Lodewijk  
(1560-1620)

Ernst Casimir  
(1573-1632)\*#  
x Sophia Hedwig van  
Brunswijk-Wolfenbüttel  
(1592-1642)\*

Willem Lodewijk  
(1560-1620)\*#  
x Anna van Oranje  
(1563-1588)\*

Albertine Agnes van  
Oranje (1634-1696)  
x Willem Frederik  
(1613-1664)

Hendrik Casimir I  
(1612-1640)\*

Willem Frederik  
(1613-1664)\*#  
x Albertine Agnes van  
Oranje (1634-1696)\*

Maurits  
(1619-1628)

Elisabeth Friso  
(1620-1628)

Hendrik Casimir II  
(1657-1696)\*  
x Henriette Amalia  
van Anhalt-Dessau  
(1666-1726)

Wilhelmina Sophia  
(1664-1667)

Willem Lodewijk  
(1560-1620)\*#



Willem Georg Friso  
(1685-1686)

Johan Willem Friso  
(1687-1711)\*#  
x Maria Louise  
(1688-1765)\*#

Willem IV (1711-1751)  
x Anna van Hannover  
(1709-1759)

Doodgeboren kind  
(1739)

Anna van Oranje  
(1746)

Willem V  
(1748-1806)

Koning Willem I  
Koning Willem II  
Koning Willem III  
Koningin Wilhelmina  
Koningin Juliana  
Koningin Beatrix

Koning  
Willem Alexander  
(1967 -)



Koning  
Willem Alexander  
(1967 -)

## Een aantal van de rechtstreekse voorouders van koning Willem Alexander is in de Grote of Jacobijnerkerk te Leeuwarden bijgezet. Leeuwarden behoort met Delft en Breda tot de drie Nederlandse steden met een koninklijke grafkelder.

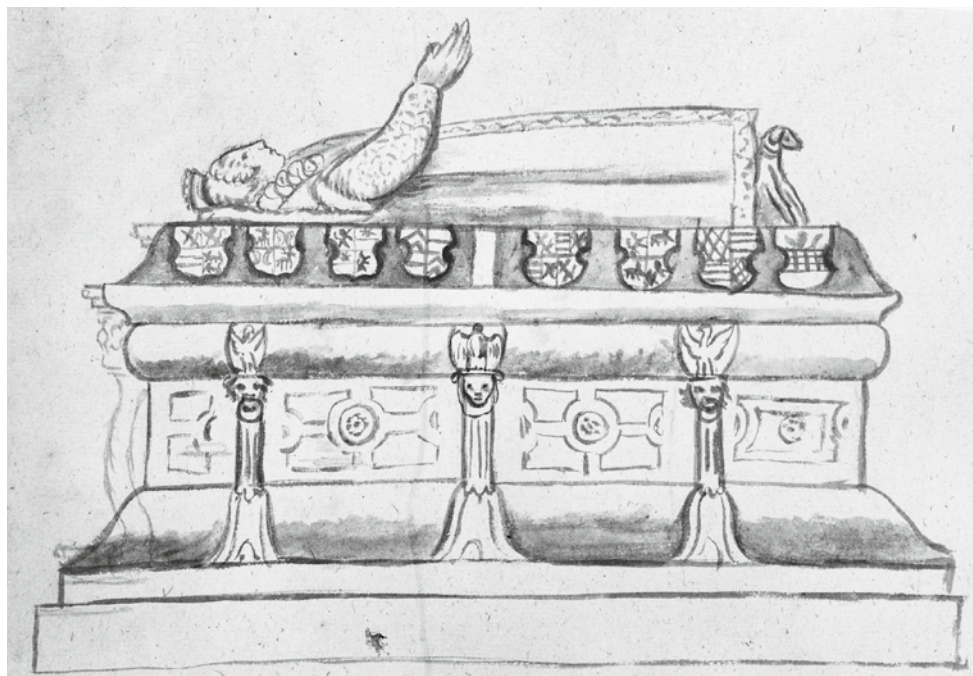
De eerste Friese stadhouder, graaf Willem Lodewijk van Nassau-Dillenburg (1560-1620) ook bekend als Us Heit, huwde in 1587 met zijn nicht Anna van Oranje (1563-1588). Zij was een dochter van Willem van Oranje en Anna van Saksen. Het huwelijksgeluk duurde niet lang want al op 13 juni 1588 stierf Anna tijdens haar eerste zwangerschap. Ze werd slechts 26 jaar oud. Willem Lodewijk kreeg toestemming van het stadsbestuur om zijn

gestorven echtgenote bij te zetten in het koor van de Grote of Jacobijnerkerk.

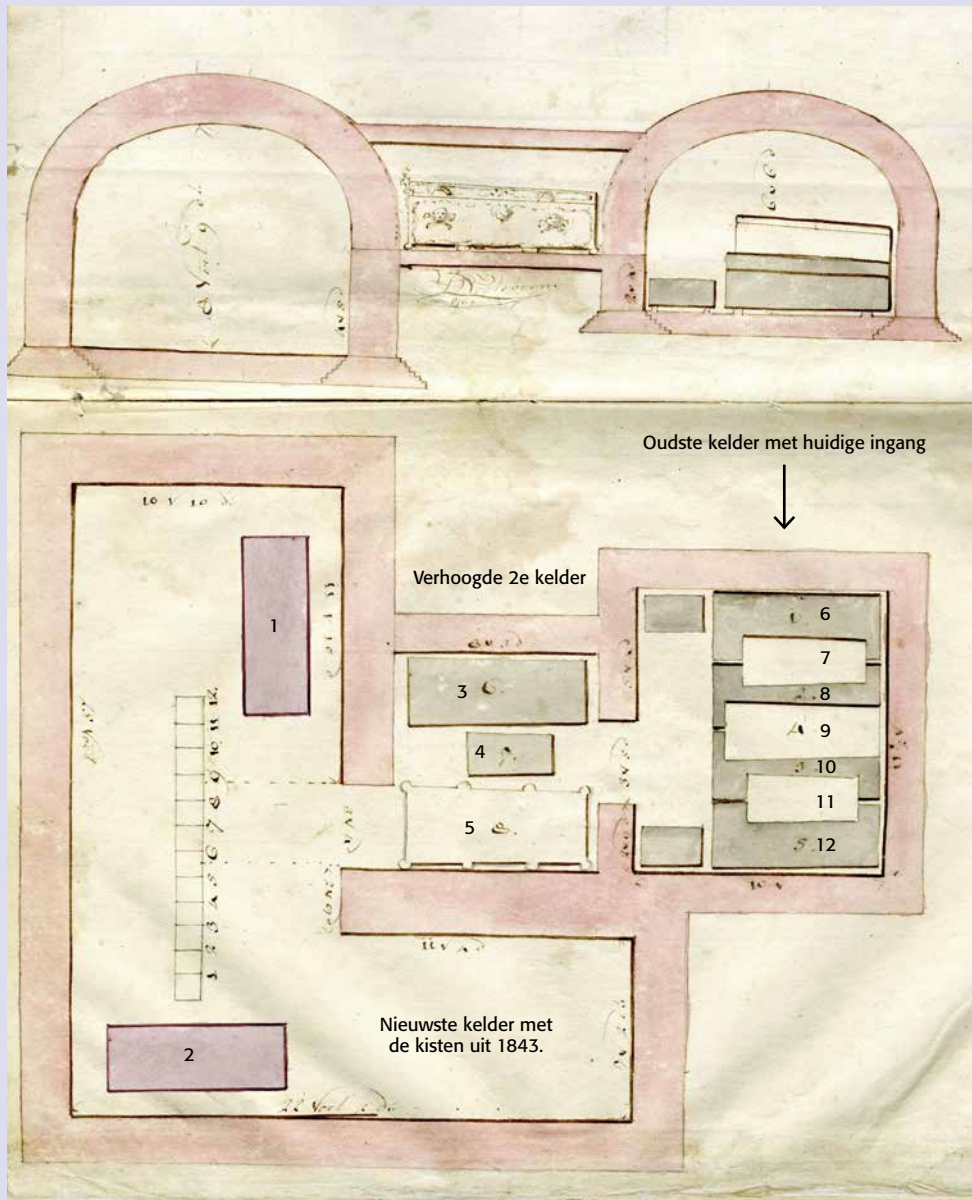
### GRAFMONUMENT ANNA

Het grafmonument voor Anna werd in 1591 vervaardigd door Johan Schoorman, een beeldhouwer afkomstig uit Gent maar destijds woonachtig in Emden. Schoorman werkte samen met de Leeuwarder steenhouwers Pieter Dircks en Dirck Lieuwes. De tombe was gemaakt van zwart marmer.

Tombe van Anna van Oranje met afgenomen wapenstenen, 18e eeuw (collectie RCE)



Opmetingstekening uit 1768 (bijgetekend de kisten uit 1843: 1 en 2)



- 1 Verzamelkist
- 2 Prinses Maria Louise
- 3 Willem Frederik
- 4 Sophia Wilhelmina

- 5 Albertine Agnes
- 6 Anna van Oranje
- 7 Kind van Ernst Casimir
- 8 Willem Lodewijk

- 9 Hendrik Casimir I
- 10 Ernst Casimir
- 11 Kind van Ernst Casimir
- 12 Sophia Hedwig



Doorkijkje vanuit de nieuwe kelder

Hierop lag Anna levensgroot afgebeeld uitgehouwen in wit albast. Aan hoofd- en voeteneinde van de tombe waren twee nu nog bestaande wapenstenen bevestigd. Die aan het hoofdeinde met het wapen van Willem van Oranje en die aan het voeteneinde met het alliantiewapen van Anna en Willem Lodewijk. Aan de binnenzijde van deze wapenstenen zijn Bijbelteksten aangebracht. Aan beide zijden van de tombe waren twee keer acht schilden met de wapens van de betovergrootouders van weerskanten aangebracht.

### GRAFMONUMENT WILLEM LODEWIJK

In 1620 stierf Willem Lodewijk op zestigjarige leeftijd. Hij werd bijgezet naast zijn vrouw in de grafkelder. Voor een monument te zijner nagedachtenis mochten, zo bepaalde Willem Lodewijk per testament, 2000 à 3000 Carolusguldens worden uitgetrokken en het moest de vorm krijgen van een Epitaphio oben in der Mauer. Voor twee vrijstaande grafmonumenten was

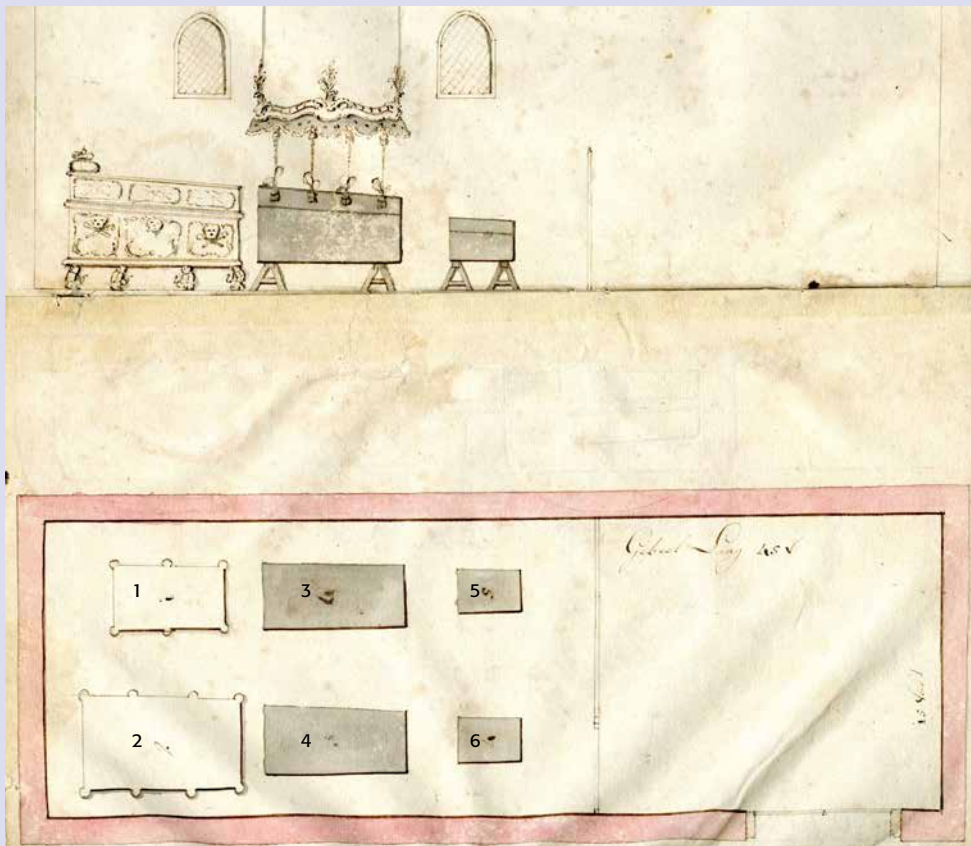
het koor van de kerk aan de kleine kant. Pieter de Keyser, die zijn vader Hendrick als stadssteenhouwer van Amsterdam was opgevolgd ontwierp een monument dat het midden hield tussen een epitaaf en een groot monument. Het kwam gereed in 1625 en werd uitgevoerd door een onbekende leerling. Van dit monument bestaan nog enkele afbeeldingen. De stadhouder is daarop in het midden levensgroot afgebeeld, knielend op een kussen met naast hem helm en handschoenen. Links en rechts geflankeerd door twee vrouwenfiguren die de standvastigheid (met pilaar) en de voorzichtigheid (met spiegel en een slang) moesten voorstellen. Achter de stadhouder zijn de wapens van zijn acht overgrootouders te zien.

### WIE ZIJN ER VERDER BIJGEZET IN DE OUDE GRAFKELDER?

Na de dood van **Willem Lodewijk** werd zijn broer graaf **Ernst Casimir van Nassau-Dietz** (1573-1632) stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe. Hij was gehuwd met **Sophia Hedwig van Brunswijk** (1592-1642). In 1628 werden van dit echtpaar **twee jonggestorven kinderen** in de kelder bijgezet. Graaf Ernst Casimir sneuvelde in 1632 tijdens het beleg van Roermond. Begin 1633 werd zijn gebalsemde lichaam in de kelder bijgezet. Zijn zoon en opvolger **Hendrik Casimir I** (1612-1640) stierf aan verwondingen die hij had opgelopen tijdens het beleg van Hulst. Ook zijn lichaam werd hier bijgezet; een jaar later gevolgd door dat van zijn moeder.

### DE KELDER WORDT VERGROOT

In 1640 werd door de magistraat van de stad Leeuwarden besloten de kelder in Jacobinerkerck tot insettinge van het Lijck van wijlen Graef Hendrick van Nassau Saliger gedachtenis groter te maken. De kelder werd naar het



1 Willem George Friso  
2 Hendrik Casimir II

3 Maria Louise  
4 Johan Willem Friso

5 Naamloze dochter Willem IV  
6 Anna, dochter Willem IV

westen uitgebreid en kwam plusminus een halve meter hoger te liggen dan de bestaande. De eerste die in de nieuwe kelder werd bijgezet was **Willem Frederik** (1613-1664), broer en opvolger van Hendrik Casimir I. Willem Frederik was gehuwd met **Albertine Agnes** (1634-1696), dochter van Frederik Hendrik en Amalia van Solms. Een dochtertje van dit echtpaar **Sophia Wilhelmina** stierf in 1667 en werd ook hier bijgezet. **Hendrik Casimir II** (1657-1696) die zijn vader Willem Frederik als stadhouder was opgevolgd, stierf in maart

1696, gevolgd door zijn moeder Albertine Agnes in mei 1696. Albertine werd nog bijgezet in het nieuwe gedeelte van de kelder die daarmee vol was. Voor Hendrik Casimir II was daar geen plaats meer!

### EEN EIGENWIJZE PRINSES

**Henriëtte Amalia van Anhalt Dessau** (1666-1726), weduwe van Hendrik Casimir II, gaf in 1696 opdracht aan architect Pruymer de kelder te vergroten. Zij deed dit zonder het stadsbestuur daarin te kennen. Dat had inmiddels vernomen dat men

tot dicht bij de fundering van het koor van de kerk was gaan graven, zodat men bang was dat daer besonderlijk bij het tegenwoordige regenachtige weer te beduchten stond dat, door pers van het water het gehele choor soude komen in te storten. De zaak werd tot genoegen van het stadsbestuur hersteld. Het nieuwe gedeelte van de kelder is echter nooit in gebruik genomen omdat er voortdurend water in stond.

## DE SEPULTURE

In september 1696 kreeg Henriëtte Amalia toestemming van het stadsbestuur om van het 'barehock', een ruimte ten noorden van het koor, een sepulture te maken. Dit was een bovengrondse grafruimte zoals in Duitsland wel vaker voorkwam. In deze ruimte werd op 18 maart 1697 het lijk van Hendrik Casimir II geplaatst, nadat het meer dan een jaar opgebaard stond in het Stadhouderlijk Hof. De kist van zijn in 1686 gestorven zoontje **Willem Georg Friso** werd vanuit de kelder eveneens naar de sepulture overgebracht en naast die van zijn vader geplaatst. De in 1711 verdrinken stadhouder en prins van Oranje **Johan Willem Friso** (1687-1711) werd pas op 25 februari 1712 in deze ruimte bijgezet. Zijn echtgenote, de populaire **prinses Maria Louise van Hessen Kassel** (1688-1765), was de laatste die op 13 juni 1765 met 'grote statie' werd overgebracht naar de Jacobijnerkerk. Hun zoon Willem Karel Hendrik Friso werd in 1731 stadhouder en in 1747 als Willem IV erfstadhouder van alle Nederlandse gewesten. Hij was gehuwd met de Engelse prinses Anna van Hannover. Twee kinderen van dit echtpaar te weten een **doodgeboren dochtertje** en het slechts één maand oud geworden **dochtertje Anna** werden respectievelijk in 1739 en 1746 ook in de sepulture bijgezet.

NB: de bijgezette personen staan in vet vermeld.

## REVOLUTIE! DE GEBEURTENISSEN VAN 1795

De komst van de Fransen in februari 1795 luidde de omwenteling in. Op 27 april Is een Publicatie afgekondigt van het Comité, dat een ijder die familjewapen in de kerken hebbe hangen, verplicht sal sijn, om die binnen een maand derweg te laten halen, aldus Roelof Storm in zijn dagboek. Toen zijn zeer waarschijnlijk de twee wapenstenen van de tombe van Anna verwijderd. Wie hiervoor opdracht heeft gegeven? We weten het niet, maar de stenen hebben de latere vernieling van de grafruimte overleefd.

Er gebeurde echter meer. Op zaterdag 1 augustus drong Sjoerd Stapert, de pasbenoemde 'architect van 's Lands Werken', samen met o.a. steenhouwer Feyens de kerk binnen. De mannen koelden hun woede tegen het gehate Oranjehuis op de grafmonumenten van Anna van Oranje en Willem Lodewijk. Alleen de twee zijstukken van het monument van Willem Lodewijk bleven gespaard en werden later gebruikt voor een schoorsteenmantel in het Landschapshuis. Na de sloop van dit gebouw in 1849 zijn ze spoorloos verdwenen.



Karikaturale afbeelding van de schennis van de graven der Nassaus, 1799 (collectie Rijksmuseum)



Kist van prinses Maria Louise

Alsof deze grondige verwoesting nog niet genoeg was, kwamen op 16 augustus Stapert en zijn mannen terug. Sipke Basseleur was getuige van wat er toen gebeurde. Hij beschreef dat men de loden en tinnen grafkisten leeg maakte en de stoffelijke overschotten in de kelder gooide. Daarna is men drie dagen bezig geweest om de kisten tot staven om te smelten. Op 17 augustus werden op het exercitieland aan Achter de Hoven zaken verbrand die herinnerden aan de Nassaus.



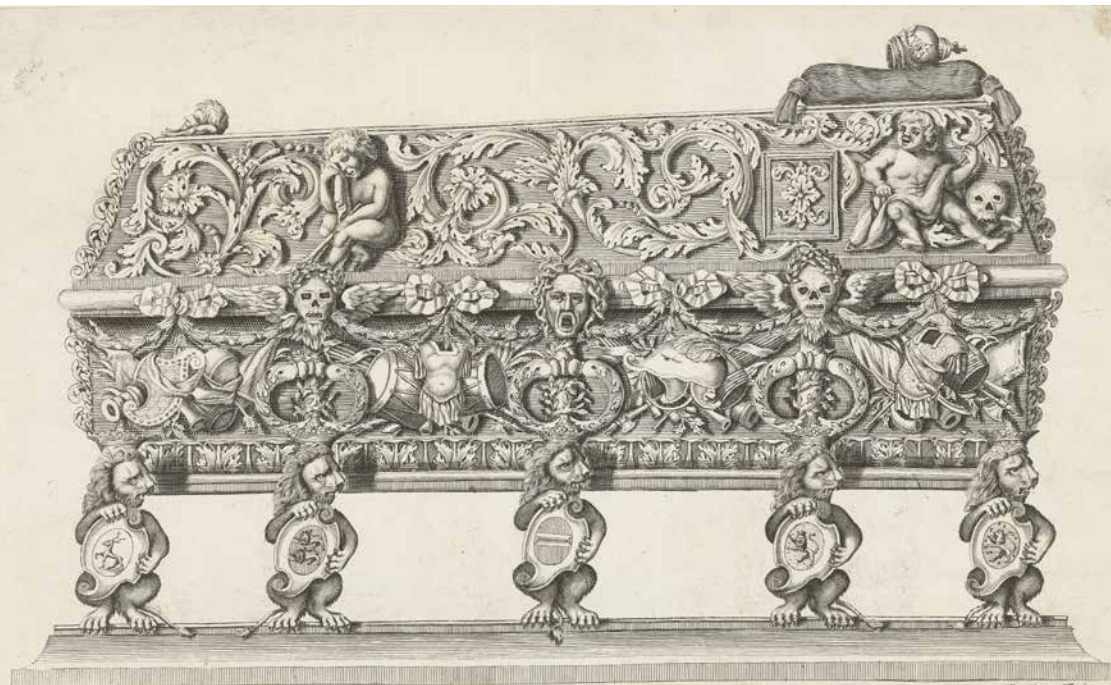
Kist van de overige bijgezetten

Uit de Grote Kerk werden weggehaald: alle de wapens, welke aldaar van de doorl. Familie gehangen hadden, benevens alle de tropheën en vaandels, ten tijde van de oprigting van de Republyk, op de Spanjaarden veroverd; voorts alle ornamenten en overblijfsels van cieraad uit de Tombes, waaronder een fraai oranjekleed, over de kist van W.L. [wijlen] Maria Louiza....

### ONDERZOEK IN 1842

In 1842 werd de grafkelder geopend in overleg met koning Willem II en is er een

Afbeelding van de sarcofaag van Hendrik Casimir II met rechts bovenin een luikje, circa 1690 (collectie Rijksmuseum)





onderzoek ingesteld. Al het aangetroffene werd gereinigd en onderzocht. In het bewaard gebleven proces-verbaal is te lezen dat men o.a. twee nog in redelijke staat verkerende doodskisten aantrof, een ring van Hendrik Casimir, een medaillon, diverse helmen, stokken van standaards en stukken steen van de vernielde tombes. Nadat de kelder weer op orde was gebracht heeft men twee grote grafkisten laten maken waarin de stoffelijke overblijfselen zijn gelegd. In de ene kist het gebeente van prinses Maria Louise en alle andere beenderen in de andere kist. Vervolgens werd de kelder gesloten en herinnerde er, bovengronds, niets meer aan de eens zo indrukwekkende grafruimte. Na de kerkrestauratie van 1843-'44 was de koorruimte gedegradeerd tot portaal en opslagruimte.

## REHABILITATIE VAN DE GRAFRUIMTE IN 1948

Naar aanleiding van het gouden regeringsjubileum van koningin Wilhelmina



Koningin Beatrix verlaat de Grote Kerk via het Oranjeportje, 2006

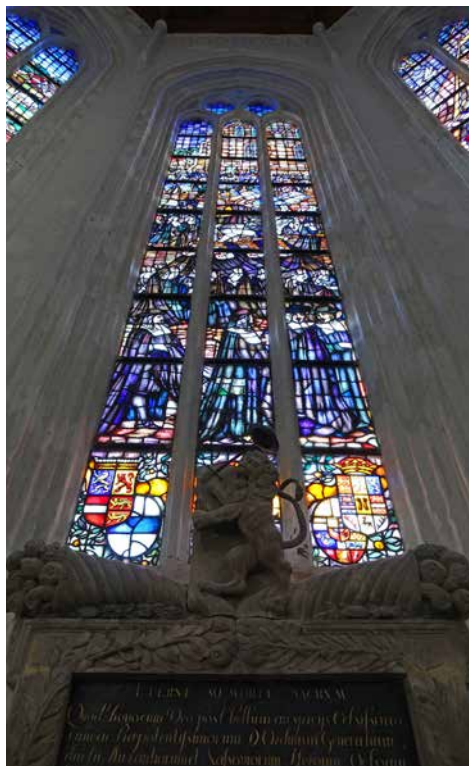
in 1948 was dr. Heerma van Voss (1894-1948), rijksarchivaris in Friesland, met het idee gekomen geld in te zamelen om zo te komen tot restauratie van het koor en herstel van de stadhouderlijke grafruimte. Nadat de koningin akkoord was werd het comité Fries Huldeblijk opgericht. Het uitvoerend comité bestond uit twaalf personen die onder leiding van Commissaris van de Koningin mr. H.P. Linthorst Homan aan geldwerving gingen doen. Architect ir. J.J.M. Vegter werd gevraagd een plan te maken en met een kostenbegroting te komen. Vegter kwam met de volgende voorstellen die ook werden uitgevoerd. Het restaureren van het Oranjeportje zowel aan de binnens als buitenzijde. Op het fronton aan de buitenzijde werd weer een Oranjeboompje van koper geplaatst. Ongeveer op de plaats waar oorspronkelijk de tombe van Anna van Oranje had gestaan, kwam een nieuwe



houten tombe die tevens als toegang naar de kelder zou dienen. Deze tombe werd vervaardigd door meubelmaker P. Gerbenzon in samenwerking met de firma Romkes. De bewaard gebleven wapenstenen werden op de tombe bevestigd. Op de noordmuur werd een afbeelding aangebracht van het vernielde monument van Willem Lodewijk door vader en zoon Jansen uit Den Haag. Voor de tien volwassenen die in de kelder zijn bijgezet, werden nieuwe wapenborden gemaakt en aan de muur gehangen. Als laatste kwam er een gedenkplaat. Op 4 september 1948 werd het herstelde koor weer in gebruik genomen.

## DE RAMEN

Omdat er geld was overgebleven besloot men nog een viertal gebrandschilderde ramen te laten vervaardigen. Cor Reisma ontwierp drie ramen met als onderwerpen: het sneuvelen van Ernst Casimir in 1632 bij Roermond, de begrafenis van Willem





Restaurateur Sjoerd van der Vegt herstelt de grafkisten uit 1843, 2017 (foto LC/Arodi Buitenwerf)

Frederik, en het verdrinken van Johan Willem Friso bij Moerdijk. Dick Osinga maakte een raam met als voorstelling: de herrijzenis van Nederland uit de Tweede Wereldoorlog en de wederopbouw. In 1963 werden de ramen overgedragen aan de kerkvoogdij. Tijdens de kerkrestauratie (1971-'76) schonk de Ottema-Kingma Stichting (OKS) nog een tweetal ramen die ontworpen waren door Jos de Ridder uit Haarlem. Ze kwamen op de plaats van

twee dichtgemetselde vensters en hebben als onderwerp Willem Lodewijk en Maria Louise.

## ANDERE NIEUWE ELEMENTEN

In 2005 is er, eveneens door de O.K.S. een plaquette aangebracht ter nagedachtenis aan de in 2004 overleden koningin Juliana. Het eikenhouten hek dat de grafruimte scheidt van de kerkruimte, de zogenaamde barrière, bestaat uit delen van het voormalige doophek uit 1843. De gedenksteen van de vrede van Münster is afkomstig uit de muur van het voormalige Landschapshuis en in 1867 hier geplaatst. De Oranjepoort dateert uit 1663. In de noordbeuk van de kerk hangt het in april 2018 onthulde reliëf dat herinnert aan het bezoek van Willem van Oranje aan Leeuwarden in 1581. In 2017 zijn de grafkisten uit 1843 hersteld.

De lijkstatie van prinses Maria Louise van Hessen Kassel, 13 juni 1765 (collectie Fries Museum)





- |  |                                  |                                 |
|--|----------------------------------|---------------------------------|
| 1 Ernst Casimir sneuvelt voor Roermond | 6 Monument Willem Lodewijk       | 13 De Barrière                  |
| 2 Rouwstout Willem Frederik            | 7 De Standvastigheid             | 14 Tombe van Anna van Oranje    |
| 3 Johan Willem Friso verdrinkt         | 8 De voorzichtigheid             | 15 Gedenksteen koningin Juliana |
| 4 Willem Lodewijkraam                  | 9 Wapenborden                    |                                 |
| 5 Raam Maria Louise deelt snoep uit    | 10 Gedenksteen Vrede van Münster |                                 |
|  | 11 Wapenborden                   |                                 |
|  | 12 Oranjepoort                   |                                 |

Uitgave: Stichting tot Onderhoud van de Stadhouderskerk in de Grote Kerk te Leeuwarden i.s.m. HCL en Beheer Kerkgebouwen Leeuwarden

Contact: Bredeplaats 4, 8911 EP Leeuwarden  
058-2128313, [info@grotekerkleeuwarden.nl](mailto:info@grotekerkleeuwarden.nl)  
[www.grotekerkleeuwarden.nl](http://www.grotekerkleeuwarden.nl)

Tekst: Ad Fahner (met dank aan Marga ten Hoeve en Bernhard van Haersma Buma).

Illustraties: HCL en Ad Fahner (voor zover niet anders vermeld). De portretfoto van Willem Alexander is gemaakt door Jeroen van der Meyde van de RVD.

Vormgeving: Richard Bos

Druk: Dekker Creatieve Media & Druk